

Спеціалізованій вченій раді К 23.073.03
Центральноукраїнського національного
технічного університету

ВІДГУК
офіційного опонента
Риндзак Ольги Тадеївни
на дисертацію Кабай Вікторії Олегівни
«Мотивація трудової міграції населення та механізми
її регулювання в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

За роки незалежності Україна стала активним учасником процесів міжнародної міграції населення, які з кожним роком все більше інтенсифікуються під впливом глобалізації та євроінтеграції. За останніми даними Міністерства соціальної політики України, за кордоном на постійній основі працює 3,2 млн. громадян України, а кількість тимчасово працюючих коливається в межах від 7 до 9 млн. осіб. Крім того, відбувається трансформація тимчасової трудової міграції у постійну, переселенську, а міграційні установки населення, особливо молоді, постійно зростають. Значні еміграційні потоки та слабка їх урегульованість призводять до вимивання найбільш цінного людського потенціалу за межі країни, що має негативний вплив не лише на демографічну сферу, а й спричинює низку соціально-економічних проблем для окремих регіонів та держави в цілому. Водночас, міграція має потужний позитивний потенціал для усіх учасників цього процесу. Тому, щоб міграція не переросла у проблему для держави, а згодом стала благом для усіх, треба виробляти механізми її регулювання, максимізуючи позитиви і мінімізуючи негативи.

Глобальний договір про безпечну, упорядковану і легальну міграцію (прийнятий 19.12.2018 р. резолюцією Генеральної Асамблеї ООН) свідчить про значну увагу світової спільноти до проблем міграції та регулювання її чинників. Цей документ визначає 23 цілі, досягнення яких необхідне для забезпечення впорядкованої, легальної і безпечної міграції. Серед них другою такою ціллю названо «зведення до мінімуму негативних чинників і структурних факторів, які змушують людей покидати країни свого походження». За таких обставин актуалізується необхідність дослідження як реальної, так і потенційної міграційної активності населення України, виявлення її мотиваційних чинників та розробка на цій основі відповідних механізмів державної міграційної й соціально-економічної політики України.

У зв'язку із зазначеним вище, дисертаційна робота Кабай Вікторії Олегівни «Мотивація трудової міграції населення та механізми її регулювання в Україні», присвячена удосконаленню теоретичних і методичних засад мотивації трудової міграції населення та розробці науково-практичних рекомендацій щодо механізмів її регулювання в Україні, є актуальною і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота Кабай Вікторії Олегівни виконана у рамках науково-дослідної тематики Центральноукраїнського національного технічного університету. Зокрема, автор брала участь у таких темах:

1. «Регулювання соціально-трудових відносин засобами мотиваційного менеджменту» (номер державної реєстрації 0118U003748). Особистий внесок Кабай В.О. полягає в обґрунтуванні класифікації мотиваційних чинників у сфері праці за ознаками їх змісту та рівня впливу на поведінку особистості;
2. «Мотивація трудової міграції: причини, тенденції, механізми регулювання» (номер державної реєстрації 0119U000539). У процесі виконання цієї теми автором удосконалено теоретичні засади дослідження мотивації трудового міграції, зокрема: визначено сутність трудової міграції, її рушійні сили (мотиваційні чинники), розкрито тенденції та мотиваційні механізми регулювання.

Наукові розробки використані в діяльності Міністерства молоді та спорту України, Профспілки працівників освіти і науки України, Департаменту соціального захисту населення Кіровоградської облдержадміністрації, Федерації професійних спілок Кіровоградської області, Компаніївського районного споживчого товариства, що підкреслює практичну цінність проведеного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, викладені в дисертаційній роботі Кабай Вікторії Олегівни є обґрунтованими та достовірними, ґрунтуються на дослідженнях результатів праць вітчизняних і зарубіжних науковців, законодавчих та нормативних актах України, матеріалах Державної служби статистики України, Державної міграційної служби України, Міжнародної організації праці, результатах експертних оцінок та соціологічних досліджень, проведених автором, інших джерелах.

Визначені наукові положення, сформульовані рекомендації та надані висновки у дисертації характеризуються достатністю теоретико-методичного обґрунтування та відповідністю поставленій меті та завданням. Визначені об'єкт і предмет дослідження достатньо розкриті в структурі та змісті роботи. Дисертація відзначається змістовною та логічно ув'язаною схемою побудови і викладення матеріалу, а ознайомлення з її змістом та структурою свідчить про комплексний підхід до проведеного автором дослідження – проблема удосконалення теоретичних і методичних засад мотивації трудової міграції

населення та розробка науково-практичних рекомендацій щодо визначення механізмів її регулювання в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів.

До найбільш вагомих результатів дисертаційного дослідження, які містять елементи наукової новизни, належать такі положення:

удосконалено понятійно-термінологічний апарат дослідження проблем трудової міграції. Зокрема, запропоновано авторське визначення поняття «трудова міграція» (с. 27-28), яке відрізняється від існуючих поєднанням таких сутнісних ознак, як мотиви задоволення соціально-економічних потреб, приналежність до певної території, системність, часові рамки, легальність, державне регулювання; такий підхід дозволяє визначати рушійні сили міграційного руху населення та вдосконалювати методи його регулювання з урахуванням мотивів трудової міграції; уточнено зміст поняття «мотивація трудової міграції населення» (с.53), як процесу взаємодії внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, результуючим вектором якої слугує спонукання населення до трудового самовизначення шляхом переміщень;

проведено класифікацію мотиваційних чинників трудової міграції за рахунок їх деталізації (с. 54-57), зокрема за джерелами виникнення, за рівнями впливу, за змістовною ознакою, що, на відміну від існуючих підходів, дозволило глибше з'ясувати специфіку їх дії та взаємовпливу, дійти висновку про складність та неоднозначність процесу мотивації трудової міграції населення, необхідність його багатофакторного регулювання на різних рівнях в межах адекватного механізму;

здійснено систематизацію потенційних загроз міграційного донорства України в світі (с. 89), яка, на відміну від існуючих, передбачає виокремлення різних груп міграційних загроз, а саме: національно-безпекові, демографічно-економічні, інтелектуально-трудова та економічні; це дозволяє більш точно визначати пріоритети регулювання мотивації трудової міграції, зосереджуючи увагу на гармонізації індивідуальних і суспільних інтересів, покращенні умов людського розвитку і цілісності соціуму;

запропоновано комплексний підхід до соціально-економічної оцінки причин та наслідків активізації міграційної поведінки населення (с.100-101), який, на відміну від існуючих, визначає об'єкти статистичного аналізу причин міграції (економічні – добробут/бідність, зайнятість; соціальні – міграційні мережі; конкурентні – порівняння з іншими країнами; особистісні – вік, навички, досвід, приклад; психологічні – самооцінка рівня задоволення потреб), її наслідки (економічні – втрати трудового потенціалу й інвестицій у людський капітал, дефіцит кадрів; соціальні – демографічні втрати, деінтелектуалізація; психологічні – соціальна напруга, дистантні сім'ї; мережеві – формування первинних і вторинних міграційних мереж), а також переміщує фокуси соціологічної оцінки на міграційні настрої і практику трудової міграції;

розроблено інструментарій соціологічного дослідження міграційних настроїв молоді (с. 123-124, 263-265), який, окрім іншого, уможливорює виявлення базового мотиватора трудової міграції; апробацію здійснено

шляхом опитування студентів випускних курсів закладів вищої освіти Кіровоградської обл. із з'ясуванням досвіду, мети, бажання переїзду в межах області, країни, за кордон з градацією за різними часовими періодами, рівня задоволення потреб та оцінки можливостей праці в Україні, ієрархії вимог до умов праці; результати опитування дали змогу підтвердити первинний міграційний орієнтир молоді за зовнішнім вектором на тривалий період часу;

сформульовано науково-практичні рекомендації щодо створення нових робочих місць через призму концепції гідної праці (с.159-160) та підвищення якості людського розвитку (с.179), що дасть змогу вплинути на міграційну поведінку населення у напрямку зменшення потоків еміграції з України;

сконструйовано модель мотиваційного механізму регулювання міграційної поведінки населення (с. 190-191), яка, на відміну від існуючих, містить ідеологічний (мета, завдання, принципи, функції) та інструментальний (інструменти регулювання, інституційне, інформаційне, матеріально-технічне, фінансове забезпечення) блоки, що дає змогу забезпечувати функціонування механізму з урахуванням потреб, інтересів та мотивів населення в контексті формування міграційної поведінки; структурна побудова механізму дозволяє обґрунтувати первинність регулювання мотиваційних чинників міграції з посиленням превентивного характеру міграційної політики.

Практичне значення висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати дослідження, наукові висновки, положення та рекомендації дисертації мають важливе значення для розвитку як теоретичних та методологічних основ мотиваційного менеджменту трудової міграції населення, так і для практичної діяльності, що підтверджується їх впровадженням органами державного управління, зокрема: Міністерством молоді та спорту України (довідка № 2449/1 від 03.04.2019 р.) під час розробки стратегії молодіжної політики міністерства у 2019 р.; Профспілкою працівників освіти і науки України (довідка № 02-05/137 від 21.03.2019 р.) у ході підготовки пропозицій до Кабінету Міністрів України щодо вдосконалення соціального діалогу; Департаменту соціального захисту населення Кіровоградської облдержадміністрації (довідка № 23-04.2-30/283/0.2303 від 18.01.2019 р.) у процесі розробки пропозицій щодо забезпечення соціального діалогу з питань гідної праці населення області; Компаніївського районного споживчого товариства (довідка № 01-17/34 від 27.03.2019 р.), що сприяло удосконаленню колективного договору.

Теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи Кабай Вікторії Олегівни використовуються у навчальному процесі Центральноукраїнського національного технічного університету під час викладання навчальної дисципліни «Економіка праці та соціально-трудові відносини» (довідка № 31-15/2037 від 28.12.2018 р.).

Результати дисертації достатньою мірою апробовані. Основні положення і висновки було викладено й обговорено на 7 міжнародних, 2 всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях.

За результатами дисертаційної роботи Кабай В.О. опубліковано 17 наукових праць, у тому числі, 2 колективні монографії, 5 статей у наукових фахових виданнях України, з них 5 включено до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у науковому фаховому виданні України, 9 публікацій – в інших виданнях та матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 7,67 друк. арк., з яких особисто автору належить 6,05 друк. арк. Опубліковані наукові праці повною мірою відображають зміст дисертаційної роботи Вікторії Олегівни.

Мова, стиль та оформлення дисертації й автореферату.

Дисертація та автореферат написані грамотно, з дотриманням стилістичних та граматичних вимог. Наукові терміни, що вживаються у дослідженні, є загальновизнаними. Викладення завдань та результатів досліджень, положень наукової новизни, висновків і рекомендацій є доступним для сприйняття, логічним та добре структурованим.

Зміст автореферату в повній мірі висвітлює основні положення, які викладені в дисертації. Висновки та рекомендації, опубліковані в наукових працях та авторефераті, за сутністю та змістовим наповненням характеризуються ідентичністю.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, виконане Кабай Вікторією Олегівною, відзначаючи його науково-практичну цінність, варто також вказати і на певні дискусійні моменти:

1. Заслугує на увагу здійснена дисертантом класифікація мотиваційних чинників трудової міграції населення. Однак, запропонована на сторінці 55 схема класифікації (рис.1.1.), має дещо універсальний, узагальнений характер і потребує конкретизації у напрямку виокремлення особливостей мотиваційних чинників, притаманних саме трудовій міграції.

2. У параграфі 2.3 «Соціологічна оцінка стану мотивації населення до реалізації міграційних настроїв», де висвітлено результати авторського опитування студентів випускних курсів ВЗО Кіровоградської області, на стор.124 наведено пропозиції щодо проведення таких досліджень. Та при формуванні вибірки необхідно було б деталізувати критерії відбору студентської молоді за напрямками підготовки. Це дозволило б виявити основні «групи ризику» та спрогнозувати можливі втрати майбутніх фахівців за галузями знань.

3. Позитивною є спроба дисертанта розробити рекомендації щодо підвищення якості людського розвитку (с.179). Проте, дискусійною видається рекомендація щодо формулювання ідеології «людина-найбільше

багатство», яку автор пропонує на мезорівні, в той час як стратегічні та ідеологічні орієнтири розвитку суспільства формуються на державному рівні.

4. Функції мотиваційного механізму регулювання трудової міграції населення (планування, аналізу, регулювання, контролю), представленого дисертантом на рис.3.20 (с.191), доцільно було б доповнити функцією «запобігання». Йдеться про необхідність виявлення мотиваційних чинників міграції та їх регулювання, що дозволить запобігти масовому виїзду населення за кордон. Тим більше, що дисертант у роботі наголошує на необхідності посилення превентивного характеру міграційної політики.

5. У дисертації недостатньо уваги приділено духовно-інформаційному забезпеченню мотиваційного механізму регулювання міграційної поведінки населення. Йдеться про те, що посилити дію соціально-економічних чинників, забезпечити успіх економічних реформ може активна інформаційна, освітня, культурна політика, національно-патріотичне виховання молоді, просвітницька і роз'яснювальна робота з усім населенням. Очевидно, що людина, вихована на патріотичних засадах, не буде намагатись виїхати за будь-яку ціну і асимілюватись за кордоном, а шукатиме можливостей працевлаштування в межах своєї країни та працювати на її благо.

Зазначені зауваження не знижують наукової і практичної цінності основних положень дисертації, зроблених висновків і сформульованих рекомендацій, а лише вказують на складність і актуальність досліджуваної теми та слугують орієнтиром для подальших наукових розвідок з цієї проблематики.

Загальний висновок.

В цілому, дисертаційна робота Кабай Вікторії Олегівни на тему «Мотивація трудової міграції населення та механізми її регулювання в Україні», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика, є самостійною завершеною науковою роботою, що відповідає обраній темі та визначеній меті. Отримані нові результати, які у своїй сукупності вирішують важливе наукове завдання - розроблення теоретичних положень, методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо мотивації трудової міграції населення та механізмів її регулювання в Україні.

Автореферат за змістом відповідає дисертаційній роботі та повною мірою розкриває її основні положення, ступінь новизни розробок, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Матеріал автореферату викладено чітко, послідовно, літературною мовою. Ілюстративний матеріал допомагає зрозуміти і оцінити основні ідеї роботи.

Вирішені під час наукового дослідження поставлені завдання визначають власний внесок дисертанта у розвиток економіки праці, соціальної економіки та політики. За змістом й оформленням дисертаційна робота повністю відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку

присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями, а її автор – Кабай Вікторія Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
відділу проблем соціально-гуманітарного
розвитку регіонів
Державної установи «Інститут регіональних
досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

О.Т. Риндзак

